

гармонії людського буття, заснованого на безпосередності почуттів. Ж.Ж.Руссо першим осягнув суперечливі тенденції цивілізації і дійшов висновку, що розвиток виробництва, науки, техніки приносить не тільки користь, а й має негативні наслідки. Таким чином, французький мислитель мужньо реалізував свої особистісні цінності та переваги у своїй творчості.

Віталій Надурак

Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ СИНЕРГЕТИКИ ПРИ ДОСЛІДЖЕННІ ФЕНОМЕНУ МОРАЛІ

Одним із найпомітніших явищ у сучасній науці є становлення та розвиток синергетичної парадигми. Якщо у перші роки свого існування синергетика найактивніше використовувалась у природничих науках, то останнім часом, найбільш динамічним є її освоєння у науках суспільних. Водночас, нормативна сфера суспільного життя і, особливо, мораль майже не досліджувалися у призмі синергетичної парадигми. Наша розвідка спрямована на те, щоб заповнити цю прогалину.

При дослідженні будь-якої складноорганізованої системи, насамперед, необхідно описати її структуру. Аналізуючи мораль, ми виділяємо в ній три рівні: мікрорівень – це моральна діяльність, макрорівень – моральна свідомість, а мегарівень утворюється елементами, які називають керуючими параметрами. В системі моралі це ті фактори, які безпосередньо впливають на формування моральної свідомості. Їх можна поділити на дві групи. До першої відносимо *потребу соціального* (тобто необхідність людей у співіснуванні, в першу чергу, з метою виживання); *бажання людини володіти власністю*, яке, у свою чергу, породжує комплекс економічних відносин; *біологічну природу людини* (по-перше, багато моральних норм мають природну основу і зустрічаються також у тваринному світі, по-друге, до даного параметру треба віднести інстинкти агресивності та сексуальності, у протистоянні з якими, значною мірою, відбувалось формування і розвиток моралі). До другої групи належать ті параметри, що мають культурне походження, а саме: *національно-культурна специфіка народу-носія моралі* (лягаючи на ґрунт тієї чи іншої національної культури, мораль неминуче зазнає змін, інколи, досить радикальних); *релігія* (хоча вона є частиною

культури, проте стосовно моралі виступає як окремий керуючий параметр, тому що здатна впливати на неї самостійно, незалежно від певного типу культури). Проблема керуючих параметрів є однією із найскладніших в даній темі. Зокрема, залишається відкритим питання про те, чи існують ще деякі фактори, які можна було б віднести до керуючих параметрів системи моралі.

Зміни керуючих параметрів зумовлюють зрушення на мікро- та макрорівнях і, відповідно, еволюцію всієї системи. Кожна відкрита складноорганізована система у своєму розвитку проходить кілька етапів: порядок – перехід до хаосу (поступова повна чи часткова руйнація порядку) – хаос – вихід з хаосу (самоорганізація). Мораль тієї чи іншої великої соціальної групи, якщо оглянути її в історичному ракурсі, неминуче проходила вищезазначені стадії розвитку. В ній найтривалішим є період порядку, коли моральна система існує без значних змін, зберігаючи у відповідних межах свою тотожність. З часом, через зміну керуючих параметрів, вона входить в період хаосу, руйнації (повної чи часткової) її усталеної структури. Згодом, система проходить через точку біфуркації (під біфуркацією розуміють роздвоєння сценаріїв розвитку системи у фазі, коли її рівновага понижена), після чого потрапляє в один з можливих аттракторів (сценаріїв розвитку) і досягає зростання рівноваги, змінюючи, таким чином, свою організацію. Наявність точок біфуркації робить принципово неможливим передбачення майбутнього стану системи, адже вибір того чи іншого варіанту її розвитку (а їх може бути чимало) залежить часто від випадкових чи незначних факторів. Робота дослідників, за такої ситуації, може полягати в описі цих можливих варіантів. Зокрема, сьогодні філософи прагнуть писати моральні норми, яких потребує суспільство, з огляду на значні трансформації, що у ньому відбуваються. Варіантів може бути багато, проте не безкінечна кількість, крім того, один з них, може виявитись найбільш адекватним новим обставинам і, потрапивши у суспільну свідомість, почати «притягувати» всю систему на певний шлях розвитку. Таким чином, робота філософа-етика матиме не тільки прогностичну функцію, але й стане органічною складовою еволюції всієї системи моралі.

Окремої уваги заслуговує явище морального хаосу, яке на рівні буденної свідомості отримує переважно негативну оцінку. Проте, оцінюючи його крізь призму синергетики, можна зробити висновок про особливу роль хаосу в еволюції моралі. Під хаосом ми розуміємо такий стан системи моралі, за якого суттєво порушуються взаємодія, взаємозв'язки, узгодженість між елементами її мікро-, макро- та мегарівнів і припиняється існування моралі як єдиної системи. Такий хаос є закономірним та необхідним, адже постає

передумовою пристосування системи до змін керуючих параметрів та оточуючого середовища, в цілому, і, таким чином, умовою оновлення моралі та її подальшого розвитку. Відомі російські науковці Є.Князева та С.Курдюмов зазначають: «У світі має бути певна доля «зла», хаосу, розрухи... тому що тільки на цій основі може виникнути щось значиме, раніше небувале, небачене, незнане» [1, с.122]. Тобто, якщо окремі індивіди не сприймають певних норм, це може вважатись їх власною справою і не є свідченням морального хаосу. Проте, якщо цілі групи населення опиняються в такій ситуації, це вже може бути ознакою певної долі хаосу в структурі системи моралі, а також свідчити про те, що складові моральної свідомості, від яких відмовляються, уже, в тій чи іншій мірі, не відповідають керуючим параметрам, які зазнають змін. Або, навпаки, ця група «відчуває» необхідність появи нових моральних норм, як відповідь на зміну керуючих параметрів, що поки не усвідомлюється всім суспільством. Зрештою, хаос може бути стимулом до активізації еволюції, виходом з еволюційного тупика. Тобто система моралі, яка не здатна більше виконувати властиві їй функції, хаотизуючись, розпадається, щоб потім реорганізуватись у нову мораль, більш адекватну новим реаліям та функціям, які вона повинна виконувати.

Таким чином, наведені тези засвідчують, що синергетика може бути успішно використана при дослідженні феномену моралі. Потенціал такого дослідження тільки починає проявлятися у всій повноті і тому, на нашу думку, робота в цьому напрямку здатна принести значні результати.

1. Князева Е.Н., Курдюмов С.П. Основания синергетики. Режимы с обострением, самоорганизация, темпомыры. – СПб: Алетейя, 2002.

Едуард Семенюк

Національний лісотехнічний університет України,
м. Львів

ЦІННОСТІ ЛЮДСТВА І ПОГЛЯД ФІЛОСОФА У ЗАВТРАШНІЙ ДЕНЬ

До найважливіших соціальних функцій філософії, безперечно, належать оцінка історичного шляху, пройденого людством, осмислення минулого та сьогодення і прогнозування на цьому фундаменті основних тенденцій майбутнього розвитку. Метою виконання цих функцій по великому рахунку є невинна гуманізація суспільства та оптимізація